

Tradicionių vestuvių epizodai – per praėjusių amžių vitražą

Danutė DUNAUSKAITĖ

► Vestuvės – viena svarbiausių žmogaus gyvenimo akimirų, susietų su lūkesčiais ir svajonėmis apie šeimą, gyvenimą joje. Tai kartu ir dviejų žmonių – vyro ir moters – pilnavertybė, statuso socialinėje visuomenėje pakeitimas. Pagaliau tai – saugios namų erdvės kūrimas savo palikuonims.

Laikas keitė tradicinę vestuvinių apeigų pynę. Norint prisiliesti prie jos autentiškumo, turime atsispręsti keletą šimtmečių atgal.

Kristijonas Donelaitis – vienas iškiliausių XVIII a. Mažosios Lietuvos šviesuolių, lietuvių grožinės literatūros pradininkų – savo poemoje „Metai“ nutapė realistinį to laikmečio paprastų baudžiauninkų „būrų“ gyvenimą. Vienoje šio kūrinio dalyje „Rudens gėrybės“ vaizduojamas kaimo „svodbos“ epizodas, kuriame „būras“ – paprastas kaimo žmogus, – gyvenantis skurdų valstiečio gyvenimą, vis dėlto moka švęsti ir džiaugtis. Įvykio pasakojimo pagrindą sudaro tradicinis kaimo vestuvių vaizdas, kuriame dinamiškai keičiasi vestuvių ruošos darbai: svečių kvietimo, ruošimosi, vaišinimo, šokių bei dainų scenos. Vienas svarbiausių veikėjų – kvieslys. Tuo metu Rytų Prūsijoje lietuvių papročiuose pakvietimas į vestuves per kvieslį buvo laikomas net svarbesniu už asmenišką pačių jaunųjų ar tėvų žodį. Raitas ir puikiai apsirėdęs kvieslys aplanko viso kaimo gyventojus

ir pakviečia juos į Krizo dukters vestuves. Visi suskuba ruošti vestuvėms: Stepas su Merčium nusiperka naujas kurpes, Jons su Lauru nusipina dailias vyžas. Moterys galvas dengia kykais ir nuometais, jaunos mergos kasas dabina vainikais. Tuo tarpu jaunųjų porą „švents vyskups“ „vinčavoja“ bažnyčioje. Juos, sugrįžusius iš bažnyčios, pasveikina susibėgę gentys ir kaimynai. Ant plonomis staltiesėmis padengtų stalų kviesliai greitai daug sunėšė valgių: „jautienos riebios, kiaulienos irgi žašienos, plaučių bei kepenų...“. Kaipmat buvo atnešta macnaus alaus ir brangvynio. Pavalgius ir išgėrus, pasigirdo dambrelio ir smuiko garsai, kviesdami visus šokti.

Tačiau K. Donelaitis, būdamas liuteronų pastorius ir griežtas Tolminkiemio parapijos „avelių ganytojas“, tapdavo negailestingas tiems, kurie pamiršdavo tikėjimo ir dorovingo elgesio kanonus. Tad Krizo dukters vestuvių papročių aprašymas, pamačius vestuvinių besaikį valgymą ir gėrimą, peirauja į pamokslavimą, moralinius „būrų“ elgesio, jų papročių vertinimus. Anot K. Donelaičio, lietuviški vestuvių papročiai tik tol yra pagirtini, kol jie susiję su bažnytinėmis tradicijomis.

O kalbėdamas apie visas kitas vestuvines tradicijas – dainas ir paprotines apeigas – autorius neigė „svodbiškus bliovimus“, girtą beklykiantį kvieslį, daužantį kumelės nugarą, valgymą ir gėrimą, per kuriuos užmiršę poterius.

XVIII a. pab. – XIX a. 1 p. Že-

maitijos ir visos Lietuvos šviesuolis Jurgis Ambrozijus (Ambraziejus) Pabrėža garsus ne tik tuo, kad buvo tikras žemaitis, uolus kunigas, vėliau tarp vienuolių pranciškonų garsėjęs kaip talentingas pamokslininkas, dvasios tėvas. Daugelio knygų ir pamokslų autorius. Būtent pastaruosiuose yra pateikta daug žinių apie įvairius žemaičių papročius, tarp jų – ir vestuves.

Anot J. Pabrėžos, Žemaitijoje vestuvės buvo pati didžiausia šventė ir trukdavo gana ilgai. Prieš susituokdami jaunieji privalėdavo išsiaiškinti, ar tarp jų nėra giminytės ryšio. Vyras tais laikais negalėjo vesti anksčiau negu sulaukęs 14 metų amžiaus, o mergina – 12. Buvo įprasta, kad mergaitės tekėdavo ne jaunesnės kaip 17-18 metų.

Vestuvės prasidėdavo piršlybomis, kurios turėjo kelis etapus. Visų pirma, jaunikis su

jaunąja apsikeisdavo dovanomis, susitardavo, kada paduos užsakus, dalyvaujant piršliui, susigerdavo. Tai buvo svarbus vestuvių etapas, turėjęs vos ne pačių vedybų prasmę. Todėl nekeista, kad po tos „ceremonijos“ jaunieji laikė save vedusiais ir gana dažnai tą naktį miegodavo kartu. Atsitikdavo ir taip, kad jungtuves bažnyčioje nukeldavo net tolimesniam laikui.

Pats J. Pabrėža tai laikė kaip prieštarą krikščioniškoms dorovės normoms ir jas smerkė. Taip pat teigė, kad liaudies šokiai ir pramogos jam nesiderina su šventumu, pamoksluose kvietė „baisių dainų nedainuoti, begėdiškų pasakų nesėkti“.

Po sužieduotųjų arba prieš jas jaunosios tėvai susipažindavo su jaunikiu ūkiu, į kurį nutekės jų dukterė. Po to tradiciškai – užsakai bažnyčioje ir jungtuvės. Tam laikotarpiui buvo ruošiamasi labai rūpestingai: kviečiami svečiai, tiekiami valgiai, puošiamasi. J. Pabrėža pažymi, kad jaunieji neprivalo vieni patys viskuo rūpintis. Už juos viską turi atlikti tėvai. Iš vestuvinių papročių J. Pabrėža gana plačiai aprašo įvairias išdaigas, šokus, žaidimus. Jis pamini vainiko padavimą, pintuves, gultuves, keltuves, piršlio korimą. Labiausiai J. Pabrėža piktindavosi svečių nakvyne: vyrai ir moterys suguldomi kartu kur nors trobos asloje ar daržinėje ant bendro patalo. Jaunos merginos kartais vesdavusios vyrus nakvoti pas save. Antrąją vestuvių dieną svarbiausias dalykas buvo svočios pyragai ir piršlio korimas. Populiarūs anuomet buvo persirengėliai ir jų pokštai. Vyrai persirengdavo moteriškėmis, o moteriškės – vyrais. Kartais moteriškės susikeldavo viršutinį sijoną, liepdavo jį virš galvos surišti ir tada šokinėdavusios per trobos vidurį. Šie ir panašūs persirengėlių vaidinimai Žemaitijoje išliko iki pat mūsų dienų.

J. Pabrėžos amžininkas – Žemaitijos vyskupas, švietėjas, rašytojas, grožinės lietuvių prozos pradininkas Motiejus Valančius apysakoje „Palangos Juzė“ perteikia ne tik geografinį, bet ir kultūrinį bei etnografinį Lietuvos vaizdą keliaujančio siuvėjo Juzės Viskantos akimis. Vienas pasakojimas skirtas se-

noviniams žemaičių ir aukštaičių vestuvių papročiams. Jis detaliausiai yra aprašęs sužadėtuvių apeigas. Anot M. Valančiaus, sužadėtuves vykstančios šeštadienį po žvalgytuvų. Į merginos namus atvyksta vaikinai, lydima piršlio ir keleto svečių. Piršlys atsiveža gėrimo. Jaunieji sodinami prie atskirų stalų. Piršlys su gėrimo taure užsveikina merginos tėvą, po to – motiną. Klausdavo, ar šie leis dukterį užperšamo vaikiną. Jei jie atsakydavo teigiamai, piršlys duodavo motinai pinigų. Ši paimdavo dukrą už rankos ir atvedusi prie vaikiną sakydavo: „Imk, atiduodu tau savo vaiką“. Piršlys atnešdavo lėkštelę, uždengtą balta skepetaite. Joje būdavo rūtų vainikėlis, kurį jaunosios sesuo įsegdavo nuotakai į plaukus. Jaunieji pirmą kartą viešai pasibučiuodavo. Piršlys pažadėdavo jauniems gyvenimo pradžia skirti pinigų, lydėję svečiai vyrai – grūdų ar gyvulių, moterys – audeklų. Po to kitą dieną jaunieji išvykdavo paimti užsakų.

Tie keli tradicinių vestuvių epizodai, perteikti per praėjusių amžių vitražą, – tarsi įrodymas, kad keičiasi tik laikas. Jis nepajėgė nubraukti nuo jaunosios akių jaudulio ašarų. Ir nesvarbu, ar tai buvo lietuvininkės „būrės“ Barbė ir Pinė, ar XIX a. žemaitės ūkininkaitės Magdė ir Petronėlė, ar mūsų dienų Gitana ir Laura. Pagaliau, ir jų ašaros – tai tradicinio tikėjimo ženklas, kad jaunoji per savo vestuves turi kelio per ašaras nematyti, kitaip jos gyvenimas bus sunkus, išmėginimų pilnas.

AKCIJA „PADOVANOK LAIKRAŠČIUI SENĄ NUOTRAUKĄ“

► Tarpukario Lietuvos vestuvių papročius atspindi senos nuotraukos. Nuotraukos iš Ritos Nagienės fotoalbumo